

Хлеб як кампанент і аснова вобразаў фразеалагізмаў беларускай і французскай моў: агульнае і адметнае

Г.А. КІРУШКІНА, В.А. ЛЯШЧЫНСКАЯ

Артыкул прысвечаны аналізу беларускіх і французскіх фразеалагізмаў з трафонімным кампанентам хлеб. Лінгвакультуралагічны метада аналізу выяўленых адзінак дзвюх моў дазваляе вызначыць агульнае і адметнае ў фразеалагізмах скрозь прызму іх семантыкі, вобразнай структуры з сімвальным кампанентам, каштоўнасці змест культуры беларускага і французскага народаў.

Ключавыя словы: беларускія і французскія фразеалагізмы, кампанент, хлеб, вобраз, семантыка, аналаг, эквівалент, пазнанне.

The article is devoted to the analysis of Belarusian and French phraseological units with the traphonym component of bread. The linguoculturological method of analyzing the identified units of two languages allows us to determine the common and distinctive in phraseological units through the prism of their semantics, figurative structure with a symbolic component, the value content of the culture of the Belarusian and French peoples.

Keywords: Belarusian and French phraseological units, component, bread, image, semantics, analogue, equivalent, cognition.

Ежа ў жыцці чалавека – самая звычайная з’ява, але ёй надаецца выключная роля, паколькі гэта важнейшая ўмова нармальнага працякання жыцця чалавека. З ежай звязваюць пераход ад прыроды да культуры, ежа стала адной з фундаментальных культурных характарыстык чалавека, ежа – унікальны сродак і спосаб пазнання чалавека, народа. «Сумесны прыём ежы, – акрамя ўтылітарнай, мае цэлы шэраг іншых функцый; ён мацуе сацыяльныя сувязі, уяўляючы сабой “магічны кансалідарны акт”, “у вышэйшай ступені актуальную”, “богаўгодную” форму сацыяльнай сувязі» [1, с. 133]. Ежа ў народнай традыцыі рэгламентуецца сацыяльнымі нормамі і традыцыйнымі звычаямі, з’яўляецца складнікам сямейных, каляндарных, гаспадарчых і аказіянальных абрадаў, паколькі кожны народ, «назапашваючы свой жыццёвы і гістарычны вопыт, прывыкае глядзець на свет з уласнага пункту гледжання» [2, с. 6].

Не выпадкова, што ва ўсіх сусветных культурах вобразы ежы, яе ўжывання ці прыгатавання напаўняюцца культурна-сімвальным зместам – набываюць абрадавы, рытуальны, міфалагічны, сакральны сэнс, атрымліваюць асаблівае аксіялагічнае значэнне. З улікам таго, што ежа ўключана «“ў працэс светаразумення ва ўсіх нацыянальных соцыумах”, і таму “харчовыя” вобразы ўласцівы любой культуры» [3, с. 247], цікавымі з’яўляюцца вынікі параўнання і супастаўлення вобразаў ежы розных моў, роднасных і далёкароднасных.

Аб’ектам супастаўлення ў межах прапанаванага артыкула абраны фразеалагічныя адзінкі (ФА) беларускай [гл. Спіс скарачэнняў] і французскай [4] моў, у складзе якіх зафіксавана лексема-кампанент *хлеб*. Наша мэта – выявіць агульнае і адметнае ў культурнай інфармацыі ФА з кампанентам *хлеб* у двух далёкароднасных народаў, тыя веды, устаноўкі і правілы кожнага, асновай якіх паслужылі роля, ужыванне, ацэнка, характарыстыка хлеба.

Выбар ФА абумоўлены тым, што гэтыя адзінкі кожнай мовы створаны народам і пра народ, пра чалавека, амаль усе яны прысвечаны чалавеку, называюць, характарызуюць, ацэньваюць з усіх і самых розных бакоў яго жыцця. Чалавек знаходзіцца ў цэнтры фразеалогіі, таму ФА – гэта адзін з ключыкаў да чалавека, яго пазнання, а разам з тым пазнання народа, яго менталітэту, спосабу мыслення, светаўспрымання. І выяўленне культурнай інфармацыі, што захоўваецца і перадаецца ад пакалення да пакалення, тых правілаў і нормаў, узораў і арыенціраў, тых каштоўнасцей ацэнак, што імпліцытна ці экспліцытна ўтрымліваюцца і транслююцца ў ФА, дазваляе ўстанавіць культурныя каштоўнасці ў жыцці і культуры кожнага народа на пэўным этапе іх развіцця і ў пэўны перыяд іх гісторыі.

Сабраныя трафонімныя (ад грэч. *trophe* = ежа + *onima* = імя [5, с. 474]) ФА дзвюх моў паводле сваёй колькасці сведчаць пра вялікую ўвагу беларусаў і французцаў да гэтага аспекта жыцця, асабліва выдзяляючы з ліку ўсіх трафонімных ФА самую вялікую колькасць адзінак з кампанентам *хлеб* (налічваецца каля сотні адзінак у кожнай з абраных моў).

Ужо толькі гэты факт даводзіць тую ролю, тую значнасць хлеба для чалавека, найбольшую даніну і пашану народаў да гэтага прадукту харчавання, таго бяспэчнага кошту гэтай ежы, якая па сутнасці з'яўляецца асновай матэрыяльнага і духоўнага жыцця беларусаў і французай. Параўн. парэміі дзвюх моў пра хлеб, напрыклад: бел. *Галоднаму хлеб сніцца; Галоднай куме хлеб на ўме; Без хлеба, без солі плахая бяседа; Ня мы хлеб носім, алі хлеб нас; Хлеб-соль еж, а праўду рэж; Хлеб-соль на стале, а рукі свае; Пакуль цапы ў руках, датуль хлеб у руках; Нахіліся, поклоніся, тай хлеба наесіся; Хто спіць да сонца, таму хлеб у машонцы і інш.*, дзе найбольшая ўвага ўдзелена цяжкасці і неабходнасці дабывання хлеба, той працы чалавека, якая звязвае вынікі і дастатак жыцця з хлебам і яго ролі ў жыцці чалавека; і фр. *Qui ne pétrit, bon pain ne mange* (дасл.: хто не замешвае цеста, не есць смачнага хлеба); *Pain de vieillesse se pétrit pendant la jeunesse* (дасл.: хлеб старасці замешваецца ў маладосці). *Ne sait que vaut pain sur terre, qui n'a connu la guerre* (дасл.: хто не ведаў вайны, не ведае, чаго варты хлеб на зямлі); *Nul ne sait ce que le pain vaut, qui ne prend peine quand il faut* (дасл.: той, хто не працуе, калі гэта неабходна, не ведае чаго варты хлеб); *Mieux vaut sans dette un pain d'orge qu'en prêt un pain de froment* (дасл.: лепш ячменны хлеб без пазыкі, чым пшанічны хлеб у пазыку); *Jamais homme ayant grande faim ne trouva morceau de pain mauvais* (дасл.: ніколі вельмі галодны чалавек не лічыў кавалак хлеба дрэнным), дзе зноў жа падкрэсліваецца роля працы ў жыцці чалавека і месца, роля хлеба для французай.

Частотнасць кампанента *хлеб* у фразеалогіі абедзвюх моў абумоўлена разнастайнай сімволікай, што замацавана за гэтай лексемай з прычыны значнасці гэтага віду ежы, цяжкасці яго атрымання. Слова *хлеб* з'яўляецца не толькі найменнем асноўнага 'прадукту харчавання, які выпякаецца з мукі', 'зерне, якое мелецца на муку для выпякання хлеба', 'зерневыя расліны (жыта, пшаніца і пад.) на карані', 'сродак для існавання, заробак' [6, с. 200]), але і тым, што гэтая лексема называе «найбольш сакралізаваны від ежы, сімвал дабрабыту, шчасця, дастатку» [7, с. 498], з'яўляецца паказчыкам і ілюстрацыяй цэлага канатацыйнага поля, выступае сімвалам жыцця, долі чалавека, з'яўляецца адным з самых важных паняццяў у культуры беларусаў.

Нашы продкі хлеб абагаўлялі, да яго адносіліся як да жывой істоты. Калі выпадкова і незнарок выпадаў з рук кусочак хлеба, яго падымалі, прасілі прабачэння ў Бога і хлеба, часцей з'ядалі, каб хлеб «не скардзіўся».

З хлебам звязана мноства правілаў, звычаяў, абрадаў, прыкметаў, павер'яў, абярэгаў, многія з якіх дайшлі да нашага часу. Аб адным з іх зазначае Я. Колас у паэме «Новая зямля», калі сям'я збіраецца пакінуць сваё жыллё пры пераборах на новае месца жыхарства: «Тым часам маці тарапліва закон дзядоў сваіх спаўняе: кладзе кусочак хлеба з соллю на покуці ў завуголлі». Альбо ўзгадаем пра выпечку хлеба, які амаль да палавіны мінулага стагоддзя выпякалі ў хатніх умовах, калі кожны этап – гэта нейкае свяшчэннае дзейства: «Перш чым мясіць цеста (рашчыняць хлеб), жанчына павінна была чыста памыцца і перахрысціцца, прызваўшы ў сведкі бога, каб Х. [хлеб] удаўся і добра падышоў. Не раілася рашчыняць Х. у кепскім настроі, бо гэта, паводле павер'я, уплывала на яго якасць ("цеста будзе вадзяное і хлеб у печы распываецца"). Пры пасадцы Х. непажадана было каму-небудзь знаходзіцца на печы, дзеці павінны былі злезці з яе. Калі Х. выпякаўся ў печы, не раілася ў гэты час гучна размаўляць, спрачацца ў доме, прымаць выпадковых наведвальнікаў ("хлеб можа патрэскацца"). З такой далікатнасцю і пашанай адносіліся і да начыння, якім карысталіся для прыгатавання Х., асабліва дзяжы» [8, с. 514]. Хлеб у беларусаў, а ён звычайна быў жытні, ці чорны, займаў сваё пачэснае месца на стале. Узгадаем пра хлеб як абавязковы атрыбут пры сватаўстве, на вяселлі, радзінах, пра каравай хлеба з соллю, якім сустракаюць дарагіх гасцей.

У французскай культуры хлеб таксама з'яўляецца сімвалам ежы, прадуктаў, якія падтрымліваюць жыццё, служаць сродкам пражытку. Хлеб – адзін з элементаў «французскай святой Тройцы»: хлеб – віно – камембер (сыр). Хлеб і звязаныя з ім прадметы надзяляліся прароцкімі ўласцівасцямі і служылі прадвеснікамі. Так, калі пры пажары хлеб на стале ў доме згараў цалкам, гэта азначала, што няшчасце праследуе сям'ю і неўзабаве жыллё будзе знішчана новым пажарам. Калі да ляза нажа, пакінутага ў хлебе ў навагоднюю ноч, прыліплі крошкі, год будзе дажджлівы. Калі лязо вільготнае, год будзе засушлівым. Калі хлеб пры выпечцы месцамі парэпаецца, будзе вяселле. Выпечаны хлеб, трэснуты цалкам і падзелены на дзве ці тры часткі, – сумныя навіны, смерць блізкага чалавека, параненае сэрца. Сабраныя пасля вяселля і схаваныя ў шафе рэшткі хлеба прадказваюць смерць таго, чый хлеб першым пакрыецца цвіллю.

Дадамо і той факт, што ў Францыі ў 2022 г. рамесныя ноў-хаў і культура вырабу багета як разнавіднасці хлеба, які адрозніваецца ад іншых гатункаў хлеба тым, што складаецца ўсяго з чатырох інгрэдыентаў (мука, вада, соль, дрожджы і/або закваска), былі ўключаны ў Рэпрэзентатыўны спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны чалавецтва.

Менавіта такі культурны фон дапамагае лепш асэнсаваць сімваліку і тую культурную інфармацыю, што ўласціва і часцей скрыта як дадатковая за трафонімам *хлеб*, што, несумненна, і паслужыла адбору гэтай лексемы як асновы ўтварэння вобразаў выразных, сціслых, ёмкіх, шматінфармацыйных ФА рознай структуры і семантыкі, якім у мове двух народаў была нададзена роля сімвалаў, стэрэатыпаў і эталонаў, пачаткова закладзеная ў лексеме *хлеб / pain*. І кожная ФА даводзіць розную, але найбольш важную культурную інфармацыю праз адметны вобраз, дзякуючы чаму чалавек суадносіць свае асацыяцыі, якія выклікае пэўны вобраз ФА, з тымі стэрэатыпамі і эталонамі, якія прыняты ўвогуле ў беларусаў і французаў.

Параўнанне беларускіх і французскіх ФА з кампанентам *хлеб / pain* па шкале міжмоўнай эквівалентнасці на аснове іх семантыкі, унутранай формы, структурна-граматычнай арганізацыі, кампанентнага складу, экспрэсіўна-стылістычнай характарыстыкі, з якіх асноўнымі з'яўляюцца семантыка і ўнутраная форма, дазваляе выдзеліць наступныя тыпы суаднесенасці ФА: поўныя і частковыя эквіваленты, аналагі, безэквівалентныя адзінкі, ці ўласцівыя толькі пэўнай мове.

Поўныя эквівалентны – гэта фразеалагізмы з поўным супадзеннем паказчыкаў міжмоўнай эквівалентнасці, і да такіх у беларускай і французскай мовах адносяцца наступныя:

– *кавалак / кусок хлеба* ‘сродкі для існавання’ (Л-2008-1: 534) – *un morceau de pain* (дасл.: *кусок хлеба*) ‘маленькая сума грошай, маленькі даход’;

– *есці чужы хлеб* ‘жыць за кошт іншых’ (Ю-1972: 219); *есці хлеб чый* ‘жыць за чый-н. кошт, знаходзіцца на чый-н. утрыманні’ (Л-2008-1: 416) – *manger le pain de qn* (дасл.: *есці чый-н. хлеб*) ‘знаходзіцца ў служэнні ў кагосьці, жыць за чый-н. кошт’;

– *сядзець на хлебе і вадзе* ‘жыць надгаладзь, галадаць’ (Л-2008-2: 494) – *vivre au pain et a l'eau* ‘жыць хлебам і вадой, сядзець на хлебе і вадзе, галадаць’; *être au pain et à l'eau* ‘сядзець на хлебе і вадзе, пасціцца’;

– *перавадзіць на хлеб і ваду* ‘пачынаць карміць вельмі сціпла’ (Ю-1974: 241) – *mettre qn au pain et a l'eau* ‘пасадыць каго-л. на хлеб і ваду’;

– *цяжкі хлеб* ‘цяжкая фізічная праца, праца, якая патрабуе вялікіх намаганняў’ (М-К-1972: 297); ‘жыццё з цяжкаю працаю’ (Я-1968: 410) – *c'est du pain bien dur* ‘цяжкі (чэрствы) хлеб, нялёгка заробак’;

– *хлеб надзённы* 1) ‘тое, што крайне неабходна для жыцця, для існавання’; 2) ‘самае важнае, неабходнае’ (Л-2008-2: 608) – *pain quotidien* ‘хлеб надзённы’.

Як відаць, наяўнасць у дзвюх далёкароднасных мовах поўных эквівалентаў фразеалагічных адзінак, хоць і невялікай іх колькасці, якія з'яўляюцца не толькі знакамі мовы, але і культуры кожнага народа і якія дайшлі да нашага часу з мінулага, сведчыць найперш пра выключную ролю хлеба як асноўнага віду ежы, сродку жыцця і існавання чалавека.

Частковыя эквівалентныя – гэта такія фразеалагізмы дзвюх моў, якія маюць нязначныя адрозненні ва ўнутранай форме, кампанентным складзе або ў суб'ектыўна-ацэнчнай і экспрэсіўна-эмацыянальнай характарыстыцы. І да такіх адносяцца:

– *на казённым хлебе быць, знаходзіцца* і пад. ‘у турме, у зняволенні’ (Л-2008-2: 610) – *pain du roi* (дасл.: на хлебе караля) – ‘турэмны паёк’;

– *на казённым хлебе / харч саджаць* ‘у турму, у зняволенне’ (Л-2008-2: 610) – *au pain du roi* (дасл.: на хлебе караля) ‘на казённых хлябах, у турме’;

– *зямі печуць хлеб есці* ‘быць у розных пераплётах і многае зведаць у жыцці’ (Л-2008-1: 416) – *manger de plus d'un pain* (дасл.: есці больш, чым адзін хлеб) ‘пабываць у розных месцах, многа пабачыць’;

– *хлебам карміць* каго ‘забяспечваць сродкамі для жыцця’ (Л-2008-1: 560) – *mettre à quelqu'un le pain à la main* (дасл.: даць каму-н. кусок хлеба) – ‘даць каму-н. сродкі для жыцця’;

– *адбіваць хлеб* у каго ‘пазбаўляць каго-н. заробку, беручыся за тую ж работу, справу і пад.’ (Л-2008-1: 55); *забіраць хлеб* ‘пазбаўляць каго-небудзь заробку, беручыся за тую ж работу, справу’ (З-2014: 81) – *enlever à quelqu'un le pain de la bouche* (дасл.: вырваць кавалак з рота) ‘адабраць апошні кавалак хлеба’.

Аналагі сярод фразеалагізмаў беларускай і французскай моў з кампанентам *хлеб / pain* выяўляюцца пры тоеснасці ці падабенстве семантыкі, але пры наяўнасці адрозненняў паводле іншых паказчыкаў. І да такіх у сістэме фразеалогіі дзвюх моў можна аднесці наступныя ФА:

– *хоць з хлебам еш* <каго> ‘вельмі добры, лагодны, з мяккім характарам’ (Д-2020: 549); *хоць на хлеб намазвай* каго ‘хто-н. вельмі добры, лагодны, памяркоўны’ (Д-2020: 549) – *von comte le pain* (дасл.: добры, як хлеб) ‘добры, мілы чалавек’;

– *шылам хлеб есці* ‘жыць у нястачы, у беднасці, галадаючы’ (Л-2008-1: 416); *шылам хлеб / кашу есці* ‘не мець сродкаў для існавання’ (Д-2020: 588) – *manger du pain sec* (дасл.: есці сухі хлеб) ‘сядзець на адным хлебце’;

– *спяваць на хлеб* ‘збіраць міластыню, жабраваць’ (Л-2008-2: 440) – *mendier son pain* (дасл.: жабраваць свой хлеб) ‘жабраваць’; *chercher son pain* (літ.: шукаць свой хлеб) ‘жабраваць, пабірацца’.

Да нядаўняга часу аналагамі маглi бы быць беларуская ФА *есці хлеб поўным ротам* ‘быць багатым, жыць у дастатку, заможна’ (Д-2020: 548) і французская ФА *avoir du pain sur la planche* (дасл.: мець хлеб на дошцы) ‘жыць у дастатку, мець запасы’. Справа ў тым, што да пачатку ХХ ст. у французай было звычайна, як і ў беларусаў, хлеб захоўваць на працягу доўгага часу, і тады наяўнасць мноства боханаў, раскладзеных на дошках для захоўвання, азначала ‘мець рэсурсы на будучыню, быць упэўненым, што не будзеш мець патрэбу’, ці па сутнасці ‘жыць багата’. Аднак з цягам часу выраз змяніў сваё значэнне. Верагодна, гэта тлумачыцца тым, што хлеб «працяглага» захоўвання быў паступова заменены хлебам, які купляецца кожны дзень у булачнай, а не выпякаецца гаспадыняй на доўгі час. І тады сэнс «карцінкі» фразеалагізма змяняецца: нарыхтоўкі (сырыя буханкі), якія пекар пасля таго, як сфармаваў іх, спачатку кладзе на дошку, перш чым паставіць у печ. Наяўнасць «хлеба на дошцы» азначае, што пекар знаходзіцца ў пачатку сваёй працы і яму яшчэ шмат чаго трэба будзе зрабіць, перш чым ён яе закончыць. Адсюль і сучаснае значэнне гэтай французскай ФА ‘мець шмат працы’.

Разам з тым у кожнай мове маюцца свае, ці *безэквівалентныя*, фразеалагізмы, што сваімі вобразамі, унутранай формай, абранымі кампанентамі, іх спалучэннямі ў кожнай даводзяць адметную і разнастайную культурную інфармацыю, выражаюць розную экспрэсіўна-эмацыянальную афарбоўку, характарызуюць, выяўляюць адносіны да абазначанага і даюць ім ацэнку, адлюстроўваючы ўнікальнасць нацыянальнага характару беларусаў ці французай, адметнасць іх светапогляду, светаўспрымання, культуры, гісторыі, сацыяльнага і палітычнага жыцця.

І такімі ў беларускай мове з’яўляюцца, напрыклад, наступныя фразеалагізмы:

– *адданы / дзякаваны хлеб* ‘расплата за дрэнныя паводзіны, учынкi’ (Д-2020: 548), *адданы хлеб* ‘помста, аддзяка, кепства на кепства, квітаны доўг’ (Я-1968: 396);

– *вароты хлебам адкрываць* ‘багата, заможна жыць’ (Д-2020: 76);

– *горкі хлеб* ‘кепскае (у сям’і, у асяроддзі) жыццё, у нязгодзе, з упіканнямі, недаверам, калі «кавалак хлеба ў рот не лезе»’ (Я-1968: 112);

– *дурны як сала без хлеба* ‘вельмі, надзвычай (дурны); пра каго-н.’ (Л-2008-2: 358);

– *зайцаў / зайчыкаў хлеб* ‘гасцінец дзецям, які прывозіў бацька з вялікае дарогі’ (Я-1960: 211); *зайчыкаў хлеб* ‘рэшткі ежы, прывезенай дадому з лесу, лугу, поля і г. д., якую прапануюць з’есці дзецям’ (М-К-1972: 94); *зайцаў / зайчы / зайчыкаў / заячы хлеб* ‘рэшткі ежы, прынесеныя дадому і падараваныя дзецям. Пра ежу, якая засталася нескарарыстанай ад той, што бралі дарослыя з сабой на працу’ (Д-2020: 548);

– *ісці на свой хлеб* ‘пачынаць жыць самастойна, зарабляючы на сябе’ (Л-2008-1: 530);

– *лёгкі хлеб* ‘няцяжкая праца, якая не патрабуе вялікіх намаганняў, клопату, турботы’ (Л-Ш-2007: 292);

– *мала хлеба еў / з’елі* ‘недастаткова вопытны, замалады’ (Д-2020: 549);

– *мачаць <свой хлеб> у дзве солі* ‘адначасова дасягаць дзвюх мэт’ (Л-2008-2: 27);

– *перабівацца, перакідацца з хлеба на квас / на ваду* ‘сяк-так, надгаладзь, не наядаючыся, галадаючы’ (Л-2008-2: 609);

– *хлебам не кармі* каго ‘каму-н. нічога іншага не трэба, апрача таго, пра што гаворыцца’ (Л-2008-1: 559);

– *хлеб і да хлеба* ‘іншыя, апрача хлеба, прадукты харчавання’ (Л-2008-2: 609);

– *хлеб-соль* 1) ‘харч, яда’; 2) ‘пачастунак’; 3) ‘турботы, апека’; 4) *выкл.* ‘прыемнага, добрага апетыту. Пажаданне таму, каго засталі за ядой’ (Л-2008-2: 608);

– *цвёрды хлеб* ‘пастаянны заробак’ (Л-Ш-2007: 293) і інш.

А ў французскай мове да такіх адносяцца, напрыклад, ФА:

– *mangeur de pain mollet* (дасл.: ядок мяккага белага хлеба) ‘далікатнае стварэнне’;

– *avoir plus de chair que de pain* (дасл.: мець больш плоці, чым хлеба) ‘быць багацейшым здароўем, чым грашыма’;

– *ivre comme une tranche de pain mouillée de vin* (дасл.: п’яны, як луста хлеба, змочаная (насычаная) віном) ‘п’яны як свіння’;

- *les mains noires font manger le pain blanc* (дасл.: чорныя рукі даюць есці (здабываюць) белы хлеб) ≈ ‘мыла шэрае, але мые бела’;
- *manger son pain blanc le premier* (дасл.: першым з’есці свой белы хлеб) ≈ ‘быць неашчадным; сёння густа, а заўтра пуста’;
- *emprunter (prendre) un pain sur la fournée* (дасл.: пазычыць (узяць) адзін хлеб з ліку адначасовай закладкі ў печы) ‘мець пазашлюбнае дзіця’;
- *avoir plus de la moitié de son pain cuit* (дасл.: мець больш за палавіну свайго хлеба выпечаным) ‘разарыцца, быць на краю магілы’;
- *aller faire la guerre au pain* (дасл.: пайсці ваяваць з хлебам) ‘ні кусочка не пакінуць, падмесці дачыста’ і інш.

Такім чынам, выдзеленыя фразеалагізмы з кампанентам *хлеб* у беларускай і французскай лінгвакультурах выяўляюць шмат агульнага, падобнага, нават універсальнага ў апісанні чалавека, яго дзеянняў, прыкмет, тым самым выяўляючы значнае месца і ролю хлеба ў жыцці гэтых двух народаў у мінулым і сёння. І пры гэтым заканамерна, што пэўная колькасць фразеалагізмаў, і іх значна больш, захоўвае і трансліюе адметныя погляды, меркаванні беларусаў і французцаў. «Прачытанне» вобразаў фразеалагізмаў выразна даводзіць, што гэтыя адзінкі ў кожнай мове служыць крыніцай пазнання і выяўлення культурнай інфармацыі, што канатуе з сістэмай эталонаў, стэрэатыпаў, сімвалаў, выпрацаваных народным светапоглядам, з правіламі і нормаў, выпрацаванымі кожным народам у ходзе свайго практычнага вопыту і гістарычнага развіцця. І як вынік такога вивучэння, з аднаго боку, – пазнанне народа, магчымасць параўнання з іншымі народамі для вызначэння агульнага і адметнага; з другога боку, – засваенне правіл і норм, устаноў культуры носбітамі сваёй мовы з уласцівымі ёй фразеалагічнымі адзінкамі, яднанне народа і захаванне сваёй ідэнтычнасці, адметнасці ад іншых народаў.

Літаратура

1. Байбурин, А. К. У истоков этикета / А. К. Байбурин, А. Л. Топорков. – Л. : Наука, 1990. – 166 с.
2. Сухарев, А. А. Психология народов и наций / А. А. Сухарев, М. В. Сухарев. – Донецк, 1997. – 400 с.
3. Ковшова, М. Л. Лингвокультурологический метод во фразеологии : Коды культуры / М. Л. Ковшова. – Изд. 2-е. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2013. – 456 с.
4. Гак, В. Г. Французско-русский фразеологический словарь / В. Г. Гак, И. А. Кунина, И. П. Лалаев [и др.]; под ред. Я. И. Рецкера. – М. : Гос. изд-во иностр. и национ. словарей, 1963. – 1112 с.
5. Булыка, А. М. Слоўнік іншамоўных слоў : у 2 т. / А. М. Булыка. – Мінск, 1999. – Т. 2 : М–Я. – 736 с.
6. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы : у 5-ці т. / АН БССР, Інст-т мовазнаўства ім. Я. Коласа. – Мінск : Выд-ва Беларус. Сав. Энцыклапедыі, 1984. – Т. 5, кн. 2 : У–Я / М. Р. Суднік (рэд. тома). – 608 с.
7. Лобач, У. Хлеб / У. Лобач // Міфалогія беларусаў : Энцыклапедычны слоўнік / склад. І. Клімковіч, В. Аўтушка ; навук. рэд. Т. Валодзіна, С. Санько. – Мінск : Беларусь, 2011. – 607 с.
8. Цітоў, В. С. Хлеб / В. С. Цітоў // Этнаграфія Беларусі : Энцыклапедыя ; рэдкал.: І. П. Шамякін (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Бел СЭ, 1989. – 575 с.

Спіс скарачэнняў крыніц фразеалагізмаў

Д-2020 – Даніловіч, М. А. Слоўнік дыялектнай фразеалогіі Гродзеншчыны / М. А. Даніловіч. – Гродна : ГрДУ, 2020. – 607 с.; Л-2008-1 – Лепешаў, І. Я. Слоўнік фразеалагізмаў : у 2 т. / І. Я. Лепешаў. – Мінск : Беларус. Энцыкл. імя П. Броўкі, 2008. – Т. 1 : А–Л. – 672 с.; Л-2008-2 – Лепешаў, І. Я. Слоўнік фразеалагізмаў : у 2 т. / І. Я. Лепешаў. – Мінск : Беларус. Энцыкл. імя П. Броўкі, 2008. – Т. 2 : М–Я. – 704 с.; Л-Ш-2007 – Ляшчынская, В. А. Слоўнік фразеалагізмаў мовы твораў Янкі Купалы / В. А. Ляшчынская, З. У. Шведава. – Гомель : ГДУ імя Ф. Скарыны, 2007. – 312 с.; М-К-1972 – Мяцельская, Е. С. Слоўнік беларускай народнай фразеалогіі / Е. С. Мяцельская, Я. М. Камароўскі. – Мінск : БДУ, 1972. – 320 с.; Ю-1972 – Юрчанка, Г. Ф. І коціцца і валіцца (Устойлівыя словазлучэнні ў гаворцы Мсціслаўшчыны) / Г. Ф. Юрчанка. – Мінск : Навука і тэхніка, 1972. – 288 с.; Ю-1974 – Юрчанка, Г. Ф. І сячэ і паліць (Устойлівыя словазлучэнні ў гаворцы Мсціслаўшчыны) / Г. Ф. Юрчанка. – Мінск : Навука і тэхніка, 1974. – 296 с.; Я-1968 – Янкоўскі, Ф. М. Беларуская фразеалогія : Фразеалагізмы, іх значэнне, ужыванне / Ф. М. Янкоўскі. – Мінск : Выш. школа, 1968. – 451 с.